

*Др Марко С. Павловић, редовни професор
Универзитет у Крагујевцу
Правни факултет у Крагујевцу
mpavlovic@jura.kg.ac.rs*

ЗАКЛЕТВА У ИСТОРИЈИ СРПСКЕ УСТАВНОСТИ

Сажетак: Овај чланак се бави заклетвом у уставима Кнежевине и Краљевине Србије, у уставима југословенске Краљевине, у југословенским комунистичким уставима и у два јосикомунистичка устава Републике Србије. У уставима Кнежевине и Краљевине Србије, заклетва је била религиозног карактера. Религиозне су биле и заклетве у Видовданском уставу. Међутим, у дебатама приликом доношења овог устава изнећ је низ аргумената против религиозне заклетве, а у прилог нерелигиозних свечаних изјава. Посланичка заклетва у Септембарском уставу (1931) била је нерелигиозна. Заклетве у комунистичким уставима нарављене су у складу са југословенском комунистичком идеологијом. У јосикомунистичким уставима заклетве су нарављене с обзиром на идеологију људских права. У неколико ситуација, заклетвама је придаван изузетан значај. Једном је заклетвом означен почетак изградње независне државе (1859); други пут (1920/21), јосланичком заклетви је дао значај чувара монархије, а у последње време (2006) чувара државне територије (Косова и Метохије).

Кључне речи: Заклетва, Бог, свечана изјава, Краљ, народни посланик.

1. УВОД

Заклетва је свечано обећање, често уз позивање на Бога као сведока, у погледу будућег деловања или понашања.¹ Сврха заклетве лежи у томе да се законске дужности државног функционера, односно органа власти, претворе „у његове моралне дужности. И без заклетве, орган би био обавезан вршити своје законске дужности, али та би обвеза била чисто спољашња,

¹ Oxford Dictionary of English, 2010, 1222,1223

јер закон није у стању створити оне унутрашње обвезе које потичу из саме савести. То је у стању учинити само сам орган било полагањем заклетве, било давањем часне речи. Заклетва, према томе, представља *морално* јемство за вршење једне *јравне* дужности: и ако предвиђена правним прописима, она није правне него моралне природе.²

Обавеза полагања заклетве од стране појединих државних функционера, као и сам садржај заклетви, били су неизбежан елеменат од првих устава. Тако, Уставом Сједињених Америчких Држава прописано је да Председник „полаже следећу заклетву или даје свечану изјаву: ‘свечано се заклињем (или изјављујем) да ћу верно вршити дужност председника Сједињених Америчких Држава, да ћу, што могу боље, чувати, штитити и бранити Устав Сједињених Држава’“ (чл. II, одељак 1, ст. 7). Завршну формулу „тако ми Бог помогао“ („So help me God“), први је, ступајући на председнички положај, додао Џорџ Вашингтон. Од Франклина Д. Рузвелта па надаље, сви амерички председници су уставом прописаној свечаној изјави додавали религиозну фразу „тако ми Бог помогао“. Суштина ове фразе је у томе да се нагласи да ће се нека дужност извршавати са већом бригом од оне која се посвећује обичним пословима.³

У првом Уставу Француске (1791) прописано је да народни представници полажу заклетву да ће „свом својом снагом одржавати Устав Краљевине донет од Народне Уставотворне Скупштине у годинама 1789, 1790. и 1791, да неће предложити нити се сагласити са нечим што би могло повредити Устав, и да ће у свим стварима бити веран народу, праву и Краљу“. Краљ је пред законодавним телом имао да да заклетву народу да ће бити „веран народу и праву, да ће употребити сву моћ која му је поверена да одржи Устав ... и да извршава законе“⁴ (глава 2, ст. 4).

Уставна повеља Краљевине Баварске од 1818. обиловала је заклетвама. Тако, парламентарци (чланови Скупштине сталежа) имали су да полажу следећу заклетву: „Кунем се да ћу бити веран Краљу, да ћу се покоравати

² Слободан Јовановић, „Заклетва чланова у Уставотворној Скупштини“, *Архив за јравне и друштвене науке*, књ. II (XIX), бр. 2, 1921, 127; Ђ. Тасић је напомињао „будући да је немогуће организовати санкцију за радње највиших органа, следствено и за рад посланика који шта више по изричном тексту (устава) у свима демократским државама не одговарају за свој глас у скупштини, то ова заклетва може се појавити као једна социјална санкција. Та санкција ближе одређена практично може бити религиозна (код једног побожног човека, какав се може наћи највише ваљда у католичким земљама), у сваком случају моралне вредности код човека код кога је развијена морална свест: она значи једно свечано обећање.“ (Ђорђе Тасић, „Сувереност Уставотворне скупштине и заклетва њезиних чланова“, *Архив за јравне и друштвене науке*, књ. II (XIX), бр. 3, 1921, 201, 202.); Драган М. Митровић, Гордана Р. Вукадиновић, „Област права и морала“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 1/2017, 16, 17.

³ https://en.wikipedia.org/wiki/So_help_me_God; Henri, Bemford Parks, *Istorija Sjedinjenih Americkih Drzava*, Beograd 1985, 773.

⁴ https://en.wikisource.org/wiki/French_Constitution_of_1791

законима, да ћу се придржавати Устава и да ћу у Скупштини поступати у складу са мојим унутрашњим убеђењем зарад опште добробити и добра целе земље без обзира на специфичности група или класа. Тако ми Бог помогао и његово Свето Јеванђеље.“ У делу (IX) „о заштити Устава“, заклетве су схваћене као стубови уставног поретка. Краљ је, пред државним достојанственицима, давао следећу заклетву: „Кунем се да ћу владати у складу са Уставом и законима Краљевине. Тако ми Бог помогао и његово Свето Јеванђеље.“ Зарад „заштите Устава“, Краљевски намесник је такође полагао прописану заклетву.⁵ Чиновници су полагали заклетву приликом ступања на дужност, а грађани приликом добијања држављанства. Они су се заклињали да ће „бити лојални Краљу, да ће се покоравати законима и придржавати Устава. Тако ми Бог помогао и његово Свето Јеванђеље.“

Уставом Белгије (1831) прописано је да Краљ „ступа на престо тек пошто положи ову свечану заклетву пред сједињеним народним представништвом: ‘заклињем се да ћу поштовати устав и законе народа белгијског и по њима радити, да ћу чувати народну самосталност и целокупност државе’“ (чл. 80).

Уставном повељом Краљевине Саксоније (1831) прописано је да сви чланови парламента (Дијете) полажу заклетву пре почетка рада парламента (пре њиховог „првог уласка у дом парламента“). Заклетва је гласила овако: „кунем се Богом да ћу верно чувати Устав и према мом најбољем знању савесно давати предлоге и гласати имајући пред очима неодвојив напредак мог Краља и моје отаџбине. Тако ми Бог помогао“ (чл. 82). Саксонском уставном повељом било је предвиђено да поданици и државни службеници, „као и свештенство свих конфесија“, полажу заклетве као „додатак њиховом завету оданости и покорности Краљу и законима“ што је у себе укључивало и њихово чување Устава Краљевине (чл. 139).⁶

На први поглед пада у очи да су се са првим уставима појавиле и две врсте заклетви. Једне су биле нерелигиозне, а друге су садржавале позивање на Бога. Нерелигиозни тип уставне заклетве дали су Французи, а религиозни тип Немци. У ствари, радило се о два различита института. Нерелигиозна заклетва је представљала свечану изјаву, а религиозна заклетва је била заклетва у правом смислу речи. Заклетва која је лишена религиозног садржаја, односно „призивања Бога“, представља само „људским средствима појачан исказ“.⁷

⁵ Намесничка заклетва гласила је овако: „Кунем се да ћу прикладно владати државом у складу са Уставом и законима Краљевине, да ћу сачувати интегритет Краљевине и права круне, и да ћу верно предати Краљу власт која ми је поверена. Тако ми Бог помогао и његово Свето Јеванђеље.“ (*Уставна повеља Баварске*, део II, чл. 16)

⁶ *The Constitutional Charter of the Kingdom of Saxony*, London 1843, 61,78.

⁷ Димитрије Продановић, „Заклетва и свечана изјава посланика“, *Скупштински пословници – њихов значај; оцена важећих пословника; предлози за њихово побољшање*, Београд 1998, 70; Марко Павловић, „Пословник Народне скупштине Републике Србије“, *Ibidem*, 33.

2. СРЕТЕЊСКЕ ЗАКЛЕТВЕ

Уставотворни догађај, који се десио другог дана Сретења 1835, углавном се састојао из читања Устава и заклетви верског карактера. Прво је Митрополит прочитао владарску заклетву коју је кнез Милош за њим понављао. Према запису из *Новина Србских*, „Г. Митрополит читаше ју, а Књаз и велегласно и громко изговори ју, држећи једнако крст у руци, овако: ’Заклињем се светом, јединосušном, и неразделном Троицом: да ћу Устав овај и целост Књажества Србије нерушима држати; да ћу и свакога другога придржавати, да иј нерушима држи; и да ћу чувати и бранити и слободу личности и безбедност имања сваког Србина.’“⁸ Чим је кнез изговорио последњу реч заклетве, „плотони гарде опусе, и топови загрме, банда шумном свирком засвира, а Народ у глас викате стане: ’Урра! Урра!’“ крици ови понављали су се десет пута, и једва се стишало.“

Пошто су узвици утихнули, „Г. Митрополит поче читати заклетву; коју је требао Народ да зада Уставу и Књазу, велегласно. Оба Брата књажеска, Г. Митрополит, Господа архијереји и чиновници, бивши на чардаку, сви до једног обајани величественостју овог дејанија, поврве к налоњи; и који су могли доспети ставе руке на еванђелие, и на крст, а остали на налоњу, и изрекну дигнувши три прста у вис, заједно са свом скупштином за Г. Митрополитом ову заклетву: ’Заклињемо се светом јединосušном и неразделном Троицом: да ћемо Устав овај Књажества Србије нерушима држати, да ћемо верни бити Књазу Милошу Теодоровићу Обреновићу, Његовом Наследнику и Његовој светлој Фамилији; да ћемо и сву осталу браћу нашу придржавати, да им верни буду; и да ћемо послушни бити Законима: тако нам Бог помогао и његово свето еванђеље! Кои би ово нарушио, Бог му био супостат, и не родило му семе, и утрео му се плод његов у корену!’“

⁸ Ј. Хацић је тврдио да је Милош, приликом изговарања заклетве, уместо „нерушимо“ (Устав држати) рекао „рушимо“. (Јаша М. Продановић, *Историја политичких странакa и стpуја у Србији*, Београд 1947, 72.) Овај елеменат негативне легенде о Милошу нема утемељења. Прво, сам опис ритуала заклетве из *Новина Србских* не оставља место за замену „нерушимо“ са „рушимо“. Затим, „нерушимо“ се није односило само на устав, већ и на „целост књажества Србије“. (Радош Љушић, *Кнежевина Србија /1830-1839/*, Београд 1986, 138, фн. 37) Најзад, Милош је био, одвећ побожан човек да би држећи крст у руци упражњавао један шеретлук. По сазнању Боа-ле-Конта, „он никада не проведе дана, а да се три пута преко дана не повуче у своју спаваћу собу и да се ту не помоли Богу пред распећем Христовим или пред иконом некога свеца“. (Боа-ле-Конт, *Писма из Србије / Србија у години 1834*, Крагујевац 1994, 41) У вези са овим, не изгледа веродостојно ни запис кнез Милошевог личног лекара Б. Куниберта. Он је забележио да заклетва Милоша „није много задржавала, јер полажући је – он јој је тако изопачио текст, дао јој један сасвим другојачији значај, и он је веровао да је овим новим шеретлуком његова савест сасвим умирена, нарочито сада када је био принуђен да чини противно свему ономе на што се био закleo“. (Бартоломео Куниберт, *Српски устанак и његова владавина Милоша Обреновића 1804-1850*, књ. 2, Београд 1988, 21)

О узвишености уставотворног чина, а посебно заклетви, у *Новинама Србским* је забележено: „Све ове речи изговорила је сва скупштина са таквом чувствителношћу, да си сваком на лицу видио, да га је обајала како заклетва, изговорена од Књаза, а тако и сва величественост дејанија сопствене заклетве. По иљаду пута повторавао је крик: ’Тако Господару! Тако! Да Те Бог поживи! И сад оспу се плотони, и загрме топови.’ За оваквим дејанијама посвети Г. Митрополит барјак Српски по правилу; а за тим ода благодареније Богу са молитвом за благаја дејанија: са клечењем и одпојанијем: ’Тебе Бога хвалим.’ Благоговеније све скупштине дошло је до највишег степена.“ На крају свечаности, кнез је сишао „са чардака и помеша се међу Народ; и Судије, Капетани и сав Народ опколу Га, и стану Га који у руку, који у скут, а који у раме и у ногу љубити тако, да је само ово дејаније љубљења више од часа трајало“.⁹

У тексту „Сретењског устава“ било је предвиђено пет заклетви. Прво, заклетву је имао да полаже Књаз. Затим, заклетву су имали да полагају тутори малолетног кнеза, као и кнежевски намесници. Такође, заклетву су полагали државни саветници и чиновници.

О кнежевој заклетви „Сретењски устав“ је садржавао следећи пропис: „Књаз Српски издаје при ступању на достојанство своје народу на частном крсту и светом Еванђелију ову заклетву: ‘Заклињем се светом, јединосушчном и неразједном Тројицом, да ћу устав Књажества Србије држати точно и совјестно у цјелости, и да ћу сваког придржавати, да га такође у цјелости држи; да ћу бранити неповредимост православне источне цркве у Србији, да ћу свим силама и средствима чувати цјелост Србије и обштародну слободу личности, и безбједност имања и права сваког Србина; а најпосле да ћу се свакојако старати, да обезбједим и узвисим благостојаније и свега народа Србскога воопште и свакога Србина понаособ. Тако ми Бог помогао.’ – По овој заклетви вјенчава се на достојанство Књажеско и миропомазује се.“ (чл. 44)

Приликом именовања на положај, државни саветници су полагали следећу заклетву: „Заклињем се светом, јединосушчном и неразједним Тројицом, да ћу вјеран бити Књазу и покоран законима, да ћу набљудавати и у цјелости држати устав државни, и да ћу давати совјете моје и радити о обштародном добру по сопственом мојему убјеђенију откровено, истинољубно и нелицемјерно, и да ћу дјело, повјерено ми, точно извршивати. Тако ми Бог помогао и његово свето Еванђелије!“ Фраза „тако ми Бог помогао и његово свето Еванђелије“, истоветна је са фразом из Баварске уставне повеље, и одатле је по свој прилици преузета. Уосталом, бројност заклетви указује на то да је Баварска повеља послужила као узор сретењским уставописцима.

⁹ *Новине Србске*, 9. фебруар 1935, 44,45.

Формула „тако ми Бог помогао“, налазила се, поред Саксонског, и у Уставу Виртемберга (чл. 163).¹⁰

У „Сретењском уставу“ налазио се и текст намесничке заклетве,¹¹ која је обликована према Кнежевој заклетви, као и текст чиновничке заклетве,¹² која је унеколико обликована према заклетви државних саветника. У заклетви татора стајало је да ће они „воспитати малољетника у почитанију к уставу Србском и у љубави к грађанима свога Отечества“.

Обавештен о неприхватању „Сретењског устава“ од стране силе протектора – Русије и сизерена – Порте, Милош је суспендовао Устав до Ђурђевдана, сматрајући да ће дотле Русија и Порта изјаснити се о изменама у Уставу и да ће га измењеног прихватити. До краја марта 1835, показало се да велике силе неодступно траже да се за Србију уместо устава донесе „регуламент“. Са таквим сазнањем, Милош је 30. марта (12. априла) јавио у Цариград „да овај Устав никако код нас у дејствију није, и да код нас дела теку са свим по старому“.¹³ Суспендовање, а потом и укидање Устава, повукло је за собом питање заклетве дате на тај Устав. Б. Куниберт, напомињао је да „врло побожни српски народ био би јамачно јако увређен у својим верским осећањима кад би се на његове очи порекла заклетва која је онако свечано положена“. Уверивши се да не може да спаси Устав, Милош је „поступно укидао једну по једну његову повластицу“. Међутим, „у исто време његови противници у унутрашњости нашли су повода да му отуђе љубав народну, јер се уверавало да је Милош сваког часа вређао Устав на који се заклео из просте жудње да самовољно влада“.¹⁴

3. ВАЗАЛСКА ЗАКЛЕТВА И ЗАКЛЕТВА РАСКИДА

Тзв. Турским уставом прописано је да и кнез и саветници полажу истоветну заклетву „у руке Митрополита, којом се они завјешчавају, не чинити

¹⁰ *Dareste, Les Constitutions Modernes*, I, Paris 1910, 301.

¹¹ Намесници су имали да се заклињу овако: „Заклињем се светом, јединосушчном и нераздјелном Тројицом, да ћу Књазу вјеран бити; да ћу у свршивању Књажеске власти за време малољетства његова одржати устава Књажества Србије у цјелости ... да ћу цјелост Књажества Србије, и обштенародну и личну безбједност бранити, и одржавати права сваког Србина, и старати се свим силама о обштенародном и понаособном благостојанију Србском; Тако ми Бог помогао!“ (чл. 34)

¹² Чиновници су имали да се заклињу овако: „Заклињем се светом, јединосушчном и нераздјелном Тројицом, да ћу устав Књажества Србије точно набљудавати; да ћу све законе и уредбе предпостављени ми власти точно, совјестно, и на предписано време извршивати, и да ћу бити вјеран и покоран Књазу и покоран државном Совјету. Тако ми Бог помогао!“ (чл. 139)

¹³ М. Гавриловић, *Из нове српске историје*, Београд 1926, 200,205.

¹⁴ Б. Куниберт, 22.

ништа противно интересима народа; дужностима, које су им наложене ни овим званијама; дужностима њиове совјести, ни мојој Царској вољи“¹⁵. Ова одредба је пренета у *Уставијеније Совјетѣа Књажесѣива Србскоѣ*, уз јаче наглашавање обавезе лојалности Султану (Цару): Саветници су се заклетвом обавезивали да неће чинити ништа што је супротно „законој вољи царској“¹⁶. У вези са овом одредбом чл. 9. била је одредба чл. 18: „При сочињавању и определенију уредбе или закона нарочито старање Совјета бит’ће, да не би такви закон носио у себи дирање у закона права Господствованија Високе Порте, која је Господар Земље.“¹⁵

Раскид са турском царевином, односно преокрет из предуставности у уставност Србије, започео је са променом саветничке заклетве, 3. марта 1859. У овој заклетви није било ни помена Султана. Уместо Султану, саветници су се обавезивали на верност Кнезу. Нова заклетва гласила је овако: „Ја Н.Н. ступајући у звање члена Совјета Земаљског, заклињем се Свемогућим Богом, на светом крсту и евангелију, да ћу владајућем Књазу Н.Н. веран бити: да ћу задобивена права мога отечества свето чувати, и у свима мојим делима само корист и напредак Србије пред очима имати. Тако ми Господ Бог помогао, и тако могао о томе дати одговора на његовом страшном суду.“¹⁶

4. ЗАКЛЕТВЕ У УСТАВИМА 1861. – 1903.

Са Преображенским уставом, односно законима о Народној скупштини и Државном савету од 1861, у србијанској уставности укоренење су домаће заклетве. Тако, у §33 Закона о Народној скупштини прописана је обавеза посланика да положи заклетву: „Сваки посланик мора у присуству Попечитеља Внутрењи дела положити заклетву, да ће у саветовању и давању гласа само благо отечества, и, ако је Књаз сазвао скупштину, право Књаза пред очима имати.“¹⁷ Законом о Државном савету наређено је да „Председатељ, и Потпредседатељ, и државни Совјетници полажу у заседанију Совјета прописану заклетву“ (§22). „Прописна“ саветничка заклетва била је, по свој прилици, заклетва која је утврђена Решењем од 3. марта 1858. За разлику од посланичке заклетве, она је била религиозног карактера.

¹⁵ *Сборник закона и уредба и уредбени указа*, књ. I, 18,20.

¹⁶ Марко Павловић, *Преображенски устав њрви српски устав*, Крагујевац 1997, 148.

¹⁷ Према запису скупштинског секретара, посланици Великогоспојинске скупштине, положили су заклетву „око седам сата пре подне“, 15. августа 1864. Затим, „министар унутрашњих послова г. Никола Христић, прочита Кнежев Указ“ о именувању председника, потпредседника и секретара скупштине. „За тим у цркви би служба Божија. После службе сви посланици учинише своје подворење Кнезу“ (М. Ђ. Милићевић, *Кнез Михаило у сјоменима некадашњеѣ своѣ секретѣара / из њоследњих девѣти година кнежева животиѣ*, Београд 1896, 101).

Са Уставом од 1869, посланичка заклетва добила је религиозни карактер: „Заклињем се јединим Богом, и свим што ми је по закону најсветије и на овом свету најмилије, да ћу устав верно чувати, и да ћу при мојим предлозима и гласању опште добро књаза и народа, по мојој души и моме знању непрестано пред очима имати“ (чл. 52). Уз верску формулу, ова заклетва је садржавала два елемента: „чување устава“ и одређивање према добробити кнеза и народа. Изгледа да је овој заклетви као модел служила посланичка заклетва из уставне повеље Краљевине Саксоније. Посланичка заклетва из Устава од 1869. углавном је пренета у Устав од 1888. (1903), с тим што јој је додата следећа религиозна формула: „И како ово испуним, онако ми Бог помогао и овога и онога света.“

Почев с Уставом од 1869, сви Србијини уставни су садржавали владарску заклетву која је била религиозног карактера и са суштински истоветним текстом. У Уставу од 1888, она је гласила овако: „Ја (име), ступајући на Престо Краљевине Србије и примајући краљевску власт, заклињем се свемогућим Богом и свим што ми је најсветије и најмилије на овоме свету, да ћу чувати независност Србије и целину државне области, да ћу земаљски Устав неповредан одржати, да ћу по њему и законима владати, и да ћу у свима мојим тежњама и делима добро народа пред очима имати. Изричући свечано ову моју заклетву, пред Богом и народом, призивам за сведока Господа Бога, коме ћу одговор давати на страшном његовом суду. Тако ми Господ Бог помогао! Амин!“ Уставима од 1888. и 1901. предвиђено је да пунолетан престолонаследник положи заклетву „у року од 10 дана после објаве смрти преминулог краља“. У вези са овим, поставило се питање „шта би било ако Краљ не би положио заклетву у уставном року? Ван спора је да би за ту повреду Устава министри одговарали као ма за коју другу; али питање је о томе да ли би требало узети да Краљево неполагање заклетве значи прећутну абдикацију.“ Одговор лежи у одговору на питање да ли се неполагање заклетве може „уврстити у случајеве владалачке дисквалификације“, односно да ли неполагање заклетве владара чини неспособним да влада. Заклетва је, речју Слободана Јовановића, „само једна формалност коју владалац испуњава при ступању на владу. Та се формалност захтева и од других органа, али ни код једнога од њих не узима се да њено неиспуњење повлачи само собом губитак органског положаја. На пр. народни посланик који не би положио заклетву, не би самим тим престао бити посланик. Из тог разлога, ни Краљево неполагање заклетве не може се сматрати као прећутна абдикација, већ као једна обична уставна повреда, за коју се санкција налази у кривичној одговорности министара.“¹⁸

Уставима 1888, 1901. и 1903, предвиђено је да министри, приликом ступања на положај, полажу заклетву да ће бити верни Краљу и да ће се савесно

¹⁸ Слободан Јовановић, *Уставно право*, Београд 1907, 269,270.

придржавати устава и закона. Уставима од 1869, 1888. и 1903, прописано је да и чиновници полажу заклетву. Према Уставу од 1888, при ступању у државну службу, чиновници полажу заклетву да ће Краљу бити верни и послушни и да ће се савесно придржавати устава и закона (чл. 186).¹⁹

5. „УСТАВОТВОРНА“ ЗАКЛЕТВА 1920.

Посланичка заклетва поново добија изузетан значај 1920-1921, приликом доношења Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Речју Ђ. Тасића, „у абнормалним приликама“, значај заклетве „избија у пуној светлости: јер у таквом стању води се борба између чинилаца који стварају државу, око тога ко ће дати отиска од себе највише у дефинитивном стању, у уставу који се ствара. ... Данас наине није утврђено у каквом смо правном стању, према томе није утврђен правни положај највиших државних органа, дакле ни краља. И отуда питање о заклетви добија такав велики политички значај. На њему се сукобљавају две противничке групе које се разилазе потпуно у схватањима на правни положај краља.“²⁰

Чланом 8. привременог (од 8. децембра 1920.) и трајног Пословника (од 28. јануара 1921.) било је прописано „да ће, по обављеној верификацији посланичких мандата, посланици бити дужни да положи заклетву Краљу и да је полагање ове заклетве услов за вршење посланичке дужности“.²¹ О овој заклетви било је „многа говора и препирке и у Уставотворној Скупштини, и ван ње“. Комунисти, а са њима и посланици Хрватске заједнице, налазили су да се тиме „претпоставља правна егзистенција краљевске власти и пре састанка и пре одлуке Уставотворне скупштине“. Ово наизглед церемонијално и политичко-морално питање било је изузетно комплексно. Из Владињих кругова истицано је да је држава формирана као Краљевина па Уставотворна скупштина не може бити сасвим суверена: „Кад је један посланик изабран за члана Уставотворне скупштине Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, он има да врши мандат као посланик у парламенту монархије, па према томе акт заклетве показује се као дужна обавеза да ће се поштовати постојећи правни поредак ...“ Хрватски, словеначки и комунистички посланици одбили

¹⁹ У владарској заклетви из Устава од 1869, стајало је још да се књаз заклиње „пред светим његовим крстом и евангелијем“, као и да кнез потврђује „истинитост ове заклетве целивањем св. евангелија и крста Господа Спаситеља Исуса Христа“ (*Устави Кнежевине и Краљевине Србије, 1835-1903*, уредник М. Јовичић, Београд 1988, 93, 133). Миодраг Јовичић, *Лексикон српске уставности, 1804-1918*, Београд 1999, 84-85.

²⁰ Ђорђе Тасић, „Сувереност Уставотворне скупштине и заклетва њезиних чланова“, *Архив за правне и друштвене науке*, књ. II (XIX), бр. 3, 1921, 202.

²¹ Милаило М. Живанчевић, *Југославија и федерација*, Београд 1938, 129.

су да положи заклетву разумевајући да би се тиме обавезали да гласају за монархију.

Иза питања заклетве лежало је крупно правно-политичко питање да ли је држава проглашена 1. децембра 1918. представљала нову државу или проширену Србију. У првом случају, полагање заклетве Краљу пре доношења Устава „не одговара ни начелима народне суверености ни начелима уставне монархије“. Јер, заклетвама се и Скупштина и Краљ обавезују да ће поштовати за сваког од њих утврђена права; „полагати Краљу заклетву мимо Устава, онако као што чине регрути, – и не добити од њега у замену никакву заклетву, – значило би за Скупштину одрећи се своје равноправности с Краљем, која чини суштину уставне монархије“. С. Јовановић је у томе видео „покушај да се код нас одомаћи идеја о неким историјским правима владаочевим, која у ствари нису ништа друго него надуставна права“. Дотадашњи политички развратак Србије био је, пак, прожет тежњом „да се владалачкој власти, место историјско – династијске основе, створи основа уставноправна, – и да се утврди ван спора, да владалац нема права ни пре ни ван Устава, него само из Устава и у његовим границама“. Уласком у заједничку државу са Хрватима и Словенцима, изгледало је да се прави заокрет у другом правцу. Они који су у прводецембарској творевини видели проширену Србију, видели су и да се на њу проширио Устав Србије од 1903, а са њиме и обавеза полагања заклетве.

Питање заклетве у Скупштини је отворено чим је верификовано више од половине посланичких мандата, на V претходном састанку, 22. децембра 1920, Тада је привремени председник Уставотворне скупштине, Никола Пашић, објавио да су ипуњени услови за полагање посланичке заклетве. Међутим, пре тог чина, представници неколико посланичких клубова дали су изјаве. Представник Земљорадничког клуба (Чедомир Станковић), изјавио је да је „полагање заклетве, коју привремени пословник прописује, октроисано од стране владе“, али да ће у интересу брзог доношења устава „земљорадници“ положити заклетву без оградe, остављајући „сву одговорност владајућим странкама за све последице овог чина, које могу да буду штетне по наш народ и државно јединство“.

Вођа комуниста, др Сима Марковић, напоменуо је да Пословник „са својом поентом у оваковој наказној заклетви онемогућава присуство у Конституанти једном огромном броју народних посланика. ... На овај начин ви онемогућавате присуство у Уставотворној скупштини огромној већини хрватског и словеначког дела нашег народа и, инсистирајући на овоме пословнику и на овој заклетви, ви сте ти који рушите народно јединство.“ Републиканац Милован Лазаревић изјавио је да се не сме „ранијом једном одредбом, која се појављује као закон, ограничити слобода кретања рада и делања народних посланика. Унета је одредба о заклетви пре него што ће бити донет Устав; унета је одредба о заклетви пре него што ће се решити питање облика влада-

вине, да ли ће остати владалац или неће ... Ви, господо, из већине, тражите од нас републиканаца да ми полагамо заклетву, да дајемо раније обавезу за једну ствар противу чега смо ми.²²

Словеначки социјалиста Етбин Кристан се реторски питао да ли је „посланике у ову Скупштину слао народ, или их је слао Краљ (Чује се: Народ)! Слао их је народ, и онда коме они могу бити одговорни, ако не народу? Ником другом него народу. ... Ако ви унесете заклетву која се судара са правом народа, онда ви кршите његов суверенитет. (Чује се: Ми смо већина.) Па добро, Ви сте већина. Онда јашите дотле, док ћете опазити да нисте више већина.²³

Мехмед Спахо изјавио је да чланови ЈМО не праве „као монархисти никаква питања од полагања заклетве“. Стога, нико не може доводити у питање њихова патриотска осећања. После посланичких изјава, Пашић је објавио да се приступа „полагању заклетве. Прво ће положити заклетву посланици православне вере. После њих положиће заклетву посланици католичке вере, а после њих приступиће се заклетви посланика муслиманске вере.“ Посланици православне вере положили су прописану заклетву „у присуству београдског проте г. Пере Милојевића“. Затим, положили су заклетву „посланици католичке вере уз чинодејствовање католичког пароха г. Вагнера“. Најзад, заклетву су положили посланици муслиманске вере „уз чинодејствовање имама Афис – Абдула Селама Зумхура“.²⁴

Заклетва посланика Уставотворне скупштине гласила је овако: „Ја (Име), заклињем се јединим Богом и свим што ми је по закону најсветије и на овом свету најмилије, да ћу у своме посланичком раду добро Краља и Народа, и јединство државе, по мојој души и мом знању, увек пред очима имати.“²⁵ Ова заклетва, очигледно, била је у традицији уставних заклетви Кнежевине и Краљевине Србије.

Недељу дана после положених првих заклетви, Сакиб Коркут је, говорећи са доста ироније, релативизовао вредност положених заклетви: „Нама је, господо, сасвим свеједно, ако би се и сваки дан имали клети у овој Скупштини. Ми можемо, ако хоћете, као што је у Македонији влада већ наредила, да се свуда у школама мора читати Оче наш, без обзира на то, што тамо имају муслиманске деце – ми можемо, господо, исто тако, као и она деца у тим школама, да се кунемо овде сваког дана. Као што рекох, досподо, за нас као монархисте питање заклетве не може бити никакво питање, и зато смо је ми и

²² *Сїенографске белешке Уставотворне скупштинне Краљевине Срба, Хрваїа и Словенаца*, Београд 1921, VII редовни састанак – 28. јануар 1921, 19.

²³ *Ibidem*, VII редовни састанак – 28. јануар 1921, 24.

²⁴ За време паузе посланици православне вере положили су по новом закону о пословном реду прописану заклетву на посланички мандат, уз чинодејствовање пароха београдског г. Владимира Стаменковића.

²⁵ Данас сам извршио ову заклетву по обредима наше св. вере, 15. јануара 1921. год Београд, парох београдски Влад. Т. Стаменковић. (*Ibidem*, IV, редовни састанак – 15. јануар 1921, 15)

положили. Али, господо, и поред свега тога што смо ми спремни да се кунемо своме Краљу, држим да није згодно оно што је казао г. д-р Лаза Марковић републиканцима: Закуните се, а ми ћемо метнути у пословник одредбу, да заклетва није сметња, да ви, и поред ње, можете слободно да се крећете и да слободно делујете. ... Ја мислим да је потпуно тачно што је казао говорник републиканске странке: Зашто да ме силите на оно што ја не могу да чиним, а послат сам као и ви да радим у име народа.²⁶

Схватање о томе да положена заклетва не обавезује посланика на гласање за монархију, разрадио је чувени проф. Слободан Јовановић. Он је објашњавао да „заклетва коју полагају органи власти, има сасвим други значај него заклетва коју, у казненом и грађанском поступку, полагају приватна лица“. Заклетва органа власти није правне него моралне природе: „Правно нужним учињено је само полагање, а не и испуњење заклетве. Отуда долази да народни посланици могу, одмах после положене заклетве, говорити и гласати насупрот самоме садржају заклетве. Њима се тога ради неће одузети реч и поништити глас, нити ће они бити узети на одговор за кривоклетство. Заклетва може бити начињена правним условом за вршење једне јавне функције, али она нема никаквог правног дејства у погледу начина на који ће се та функција вршити. Ако би се на пр. посланици заклели Краљу и Уставу, то им, у правном погледу, не би сметало ништа да говоре и гласају и као републиканци и као револуционари.“²⁷

6. ЗАКЛЕТВЕ У ВИДОВДАНСКОМ УСТАВУ

У Видовданском уставу, посланичка заклетва се налазила у „прелазним наређењима“. Била је то модификована заклетва из чл. 8. Пословника Уставотворне скупштине. Наиме, она је измењена утолико што је уместо атрибута једини стављен атрибут свемогући, и што је унета посланичка обавеза да ће се „устава придржавати“. Следствено, посланичка заклетва из чл. 129. Устава Краљевине СХС гласила је овако: „Ја (Име), заклињем се свемогућим Богом и свим што ми је по закону најсветије и на овом свету најмилије, да ћу се у свом посланичком раду Устава придржавати, и да ћу добро Краља и народа, и јединство државе, по мојој души и мојем знању, увек пред очима имати.“

По првобитном предлогу било је предвиђено да посланици предају „Председништву писмену заклетву“. Међутим, др Јован Радоњић је предложио „да отпадне реч ‘писмену’“. Он је изнео „да је најлепше да народни посланици наше Скупштине, која је састављена из чланова разних конфесија, полагају ту заклетву пред Председништвом“ усмено, што је у Уставном од-

²⁶ *Ibidem*, VII редовни састанак – 28. јануар 1921, 27.

²⁷ Слободан Јовановић, (1921), 127.

бору и усвојено. Против посланичке заклетве уопште, изјаснили су се републиканци, социјалисти и комунисти. Републиканац Јован Ђоновић изјавио је да „форсирати“ републиканце „да се заклињу краљу на верност, и да ће радити за добро краља, то је жалосно, то је атак на слободу уверења“. Ђоновић је сматрао „да је директно смешно уносити макар и у прелазна наређења одредбу, да појединци морају да полагају заклетву, па још да се куну свемогућим Богом и да ће добро краља имати пред очима!“ Јер, поред републиканаца, „има људи који су слободни мислиоци, који не верују у овог хришћанског Бога, којим ће бити присиљени да се овде заклињу, нити верују можда ни у Мухамеда, како се њима овде заклиње. Зашто, господо, форсирати те људе да се куну у оно, у шта сами не вјерују? То је директно смешно.“ Ђоновић се заложио да се уместо заклетве унесе одредба „да ће посланици дати своју часну реч и то пред председником Скупштине, а не пред свештеним лицима, да ће се у свом посланичком раду руководити само добром народа и добром државе, да ће чувати Устав и т. д.“ Речју, за републиканца Ђоновића, одредбе о заклетви представљале су „један анахронизам који не треба уносити у Устав. Нека посланици дају своју свечану изјаву место заклетве, и то је довољно.“²⁸

Слично је говорио Етбин Кристан. Он је напомињао „да збиља не живимо више у средњем веку“, и формула „заклињем се Богу“ није у складу са модерним духом. Затим, заклетва је изгубила сврху којој би имала да служи. Јер, ако се прилике тако промене да више не буде „умесно“, „оно на што се овде заступници куну ... нема никакве заклетве на свету која би могла да задржи те догађаје“. Најзад, Кристан је указивао на случајеве посланика који су Пашићу, као привременом председнику Скупштине, говорили „ја не верујем у Бога, а ви тражите од мене да се ја кунем Богу“.²⁹

Др Живко Јовановић се изјаснио против заклетве „у име не само комуниста него у име свију слободних људи“. За њега је заклетва била „остатак прошлости, остатак који се окаменио и који више никаквога смисла ни *raison d'être* нема“. С једне стране, заклетве се нико не придржава. С друге стране, с обзиром на подељену верност између краља и народа, заклетва је сама по себи неодржива. Јер, „кад дођу у сукоб интереси Краља и интереси народа, а

²⁸ Рад Уставног одбора Уставојворне скупшћине Краљевине Срба, Хрватина и Словенаца, XLIII седница – 3. април 1921. године, Београд 1921, 17.

²⁹ Е. Кристан је још наводио да „ово звучи апсолутно средњевечки. ‘Оно што ми је најмилије на свету’ то су некакве формуле којима на просто ће се људи изван ове Скупштине и изван ове земље смијати.“ На уподицу да је заклетва ствар „традиције“, Кристан је одговорио: „Ми смо доста овдје чули да стварамо једну нову државу, па је требало рушити друге традиције, а ја држим овакове формалне традиције не могу се више тражити, да остану у животу кад их је живот прешао. Ја се потпуно слажем и ја би апелирао на вас да се задовољите како је у другим парламентима, једном изјавом једним обећањем, које изабрани заступник даје председнику, да ће вршити своје дужности према уставу и закону. Ја мислим, да би то доста било.“ (Рад Уставног одбора, XLIII седница – 3. април 1921, 17)

они врло често долазе у сукоб, ми се не можемо заклети на верност и једном и другом; окренути у корист и једнога и другога, ми ћемо поступити против једнога, а тај ће увек бити Монарх.“³⁰ Проф. С. Јовановић је указао на уставну одредбу (ст. 4, чл. 12) по којој „нико није дужан да суделује у верозаконим актима“, па следствено „не би требало никоме наметати религиозну заклетву“.³¹

Видовданским уставом регулисана је о Краљева заклетва. Чланом 58. прописано је да „Краљ полаже пред Народном Скупштином заклетву која гласи овако: ‘Ја (име) ступајући на престо Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, и примајући Краљевску власт, заклињем се свемогућим Богом да ћу чувати јединство народа, независност државе и целину државне области, и да ћу Устав неповредан држати: да ћу по њему и по законима владати, и да ћу у свима својим тежњама добро народа пред очима имати. Тако ми Господ Бог помогао. Амин!’“³² У Уставном одбору, против Краљеве заклетве иступили су посланици који су били против монархије. Јован Ђоновић је изјавио да је он „против установе монархије, па према томе консенквентно противан“ и одредбама о Краљевој заклетви. Живко Јовановић је рекао да је „као заступник и представник групе која је за Совјетску Републику“ противник монархије. Етбин Кристан је „сасвим кратко“ изјавио да су социјалисти републиканци и да зато не могу гласати за уставну одредбу о Краљевој заклетви.³³

7. ЗАКЛЕТВЕ ПРЕМА СЕПТЕМБАРСКОМ УСТАВУ

Заклетва Краља, у Септембарском уставу (1931), обликована је према његовој улози „зачочника народног јединства и државне целине“. У члану 39. Устава се каже: „Ступајући на престо, Краљ полаже пред Народним Представништвом заклетву која гласи: ‘Ја (име) ступајући на престо Краљевине Југославије и примајући краљевску власт, заклињем се свемогућим Богом, да ћу чувати изнад свега јединство народа, независност државе и целину државне области и да ћу по Уставу и законима владати, и да ћу у свима својим тежњама добро народа пред очима имати. Тако ми Господ Бог помогао. Амин!’“

³⁰ Тврдећи да се заклетва увек крши, Ж. Јовановић је поменуо радикале: „Тако су поступили у своје време и радикали па су погазили заклетву, а данас нам опет подносе овако нешто, па ако нам подносе са истом жељом да учинимо онако као што су учинили они, да погазимо заклетву, онда би се могли разговарати о томе.“ Упитан од министра за Конституанту, Марка Трифковића, „да каже кад су то радикали погазили заклетву“, Јовановић је одговорио: „кад је Краљ Александар погинуо“. (*Рад Уставног одбора*, XLIII. седница – 3. април 1921, 17,18)

³¹ Слободан Јовановић, *Уставно право Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, Београд 1924, 435.

³² Ова *ad hoc* заклетва наведена је у Прелазним наређењима. Њу је имао да положи „Престолонаследник Александар, као намесник Краља Петра I“. Била је готово истоветна са „редовном“ заклетвом из чл. 58.

³³ *Рад Уставног одбора*, XLIII. седница – 1. април 1921, 17.

Краљева заклетва у Септембарском уставу састављена је према заклетви у Видовданском, с тим што је у овој додато „изнад свега“, а из ње избачено „и да ћу устав неповредан држати“. Ове измене у тексту заклетве различито су тумачене. По једном тумачењу, текстови Краљеве заклетве у Видовданском и Септембарском уставу разликовали су се „минимално“: отпале су „само“ речи „да ћу устав неповредан држати“. По другом тумачењу, разлике су биле суштинске. Додате речи „изнад свега“ и изостављене речи Краљеве обавезе да ће „устав неповредан држати“, давале су посебан смисао краљевој улози „заточника“. Закључивало се да је, одредбом о Краљу заточнику, „Краљу стављено у дужност да чува интересе државе и народа више него уставне одредбе“. Из тога се, даље, изводило „да би Краљ имао право да не поштује Устав укидањем овога, замењивањем другим или одређивањем потребних мера мимо њега и закона, а да их формално не укине, само ако сматра да је то у интересу државне целине и народног јединства“. Овај закључак још је поткрепљиван искуством шестојануарског државног удара, када је Краљ укинуо Видовдански устав да би „сачувао целину државе и јединство народа“.³⁴

Заклетва народних представника, за разлику од Видовданског, налазила се у одељку о Народном представништву Септембарског устава. Она је прописана у форми индиректног говора: „Сви чланови Народног Представништва полажу заклетву, да ће Краљу бити верни, да ће чувати изнад свега јединство народа, независност државе и целину државне области, да ће Устав чувати и добро народа пред очима имати“ (чл. 59).

Мада је за ову свечану изјаву употребљена реч заклетва, она, како је то приметио Л. М. Костић, „нема религиозни карактер. Не само што се не врши пред свештеником (као раније у Србији), него се нигде у њој не спомиње Бог.“ Заклетва народних представника (сенатора и посланика) морала се изрећи од речи до речи. Није дозвољено да се она скраћује „нити да јој се штогод додаје. Шта више, ни ‘ограде уз заклетву нису допуштене’. То је унето 1920 год. због комуниста који су полагали заклетву али су јој додавали изјаве да то чине по дужности, да до ње не држе итд.“³⁵

8. КОМУНИСТИЧКЕ И ПОСТКОМУНИСТИЧКЕ ЗАКЛЕТВЕ

У комунистичким уставима, промењен је и карактер и место заклетви. У Уставу Федеративне Народне Републике Југославије (1946), не налази се текст ниједне „заклетве“. Текст посланичке заклетве налазио се у уставима република, па и у Уставу Народне Републике Србије. Посланичка заклетва

³⁴ Марко Павловић, *Српска њравна исџорија*, Крагујевац, 2005, 710,711.

³⁵ Лаза М. Костић, *Коментар Устава Краљевине Југославије од 3. септембра 1931 / југословенско уставно њраво*, Београд 1934, 165.

гласила је овако: „Заклињем се својом чашћу и чашћу свога народа да ћу увек заступати и бранити демократска права и слободу народа Народне Републике Србије; да ћу уложити сав свој рад и знање на изградњи народне државе и подизању благостања радног народа; да ћу верно чувати братство, јединство и слободу народа наше заједничке државе Федеративне Народне Републике Југославије; да ћу неуморно бранити тековине ослободилачке борбе народа; и да ћу своју посланичку дужност вршити савесно и неуморно.“³⁶ Дакле, комунистичка посланичка заклетва није била религиозна, а била је изразито идеолошка.

У Уставу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, као и у Уставу Социјалистичке Републике Србије од 1963, није било заклетве, односно свечане изјаве. У Уставу СФРЈ од 1974, уместо заклетве јавља се свечана изјава, следећег садржаја: „Изјављујем да ћу се борити за заштиту суверености, независности и интегритета земље и за остваривање власти радничке класе и свих радних људи, да ћу се залагати за остваривање братства и јединства и за равноправност народа и народности, за развитак социјалистичког самоуправног друштва и за остваривање заједничких интереса радних људи и грађана Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и да ћу се придржавати устава СФРЈ и савезних закона и савесно и одговорно вршити своју дужност.“ Уставом СФРЈ (чл. 387), прописано је да ову свечану изјаву „дају Председник Републике, председник и чланови Председништва СФРЈ и председник и чланови Уставног суда Југославије“. Остали савезни функционери, међу којима су били председници и потпредседници домова парламента СФРЈ, али не и посланици, имали су да „дају свечану изјаву у тексту који утврди Скупштина СФРЈ“.³⁷

Прелаз из комунистичког у систем либералне демократије, одразио се и на текстове заклетви. У уставу Републике Србије од 1990, текст заклетве направљен је према новом вредносном систему у коме људска права заузимају централно место.³⁸ Следствено, заклетва председника Републике гласила је овако: „Заклињем се да ћу све своје снаге посветити очувању суверености и целине територије Републике Србије, остваривању људских и грађанских слобода и права, поштовању и одбрани Устава и закона, очувању мира и благостања свих грађана Републике Србије и да ћу савесно и одговорно испуњавати све своје дужности“ (ст. 6 чл. 86). Овај текст заклетве пренет је у Устав од 2006, с тим што је у њега уметнута „косовска клаузула“, па је чл. 114 гласио: „Заклињем се да ћу све своје снаге посветити очувању суверености и целине територије Републике Србије, укључујући и Косово и Метохију као њен саставни део, као и остваривању људских и мањинских права и слобода ...“ Иако пред-

³⁶ *Устав ФНРЈ и уставни народних република*, Београд 1948.

³⁷ *Устав СФРЈ / Устав СР Србије*, Београд 1982, 125,126.

³⁸ Слободан П. Орловић, „Шеф државе у Србији – краљ наспрам председника републике“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/2016, 1198.

седник Републике није дефинисан као кључна фигура уставног система, поскомунистички устави Србије су садржавали само председничку заклетву.

Посланичка заклетва, која се уобичајено полагала после верификације мандата, налазила се у Закону о народној скупштини. Она је гласила овако: „Заклињем се да ћу дужност народног посланика обављати предано, поште-но, савесно и верно Уставу, бранити људска и мањинска права и грађанске слободе и по најбољем знању и умећу служити грађанима Србије, истини и правди!“ (чл. 17). Законом о влади утврђен је текст министарске заклетве: „Заклињем се на оданост Републици Србији и својом чашћу обавезујем да ћу поштовати Устав и закон, да ћу дужност члана Владе вршити савесно, одго-ворно и предано и бити посвећен очувању Косова и Метохије унутар Републи-ке Србије” (чл. 16). Заклињање „чашћу“ и обавезивање на савесно и одговорно вршење дужности су елементи преузети из комунистичких заклетви.

9. ЗАКЉУЧАК

У Кнежевини и Краљевини Србији, уставне заклетве биле су религиозног карактера. Приликом израде устава Краљевине СХС (1921), неколико по-сланичких група и појединаца изјаснили су се против религиозних заклетви, налазећи да је новом времену примерена свечана изјава. Ипак, у Видовдан-ском уставу сачуван је религиозни караткер заклетве. У Септембарском уставу (1931), заклетва народних представника лишена је религиозности. У комунистичко време, постојао је један модел заклетве за све државне функ-ционере. Те заклетве су биле изразито идеолошког карактера: представља-ле су сажет израз програма комунистичке партије. У посткомунистичким уставима, заклетве су прављене с обзиром на идеологију људских права.

Од Сретењских заклетви до Устава од 2006, у неколико одсудних исто-ријских момената заклетви је придаван изузетан државотворан значај: од изградње независне државе, преко чувања монархије, до чување дела држав-не територије. На Сретење 1835, Србија је покушала да се, доношењем Устава, отцепи од Турске, односно образује као независна држава. Заклетве су слу-жиле као потпорни стубови уставотворног чина. Међутим, тај чин је суспен-дован после десет дана, а касније и укинут. Двадесет три године касније, Србија је поново ступила на пут изградње државне независности, а први акт на том путу била је саветничка заклетва, која је одговарала заклетвама посла-ника у независним европским државама. Као кључни институт, заклетва се у српској уставности јавља крајем 1920. и почетком 1921, приликом доношења Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Тада је заклетви даван значај института који је требало да сачува србијанску монархију у југословенској уставности. Заклетвом из Устава Србије од 2006, председник Републике је по-себно обавезан да „очува“ Косово и Метохију као саставни део Србије.

*Marko S. Pavlović, Ph.D., Full Professor
University of Kragujevac
Faculty of Law Kragujevac
mpavlovic@jura.kg.ac.rs*

Oath in the History of Serbian Constitutionalism

Abstract: *The article deals with oaths in the constitutions of the Principality and the Kingdom of Serbia, of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia, of Yugoslav communist's constitutions and of post communist's constitutions of Republic of Serbia. In constitutions of the Principality and the Kingdom of Serbia, oaths were religious. Oaths in St. Vitus Constitution were religious also. However, in debates during the creation of this Constitution, there were many arguments against religious oath, but in favor of nonreligious affirmations. In the September Constitution (1931), the oath of representatives was nonreligious. In the communist constitutions the oaths were made according to yugoslav communist ideology. In the post-communist constitutions the oaths were shaped according to ideology of human rights. In some situations oath was given an exceptional importance. Firstly (1859), the oath of counsellors was the first step in building independent state; secondly (1920/21), the representative's oath had the purpose to save monarchy; thirdly, presidential oath in the last Serbian Constitution (2006) was as important as guardian of part of state's territory (Kosovo i Metohija).*

Keywords: *oath, God, affirmation, King, MPs.*

Датум пријема рада: 16.12.2018.